

УДК 330.353: 658

М.С. Пономарьова канд. екон. наук, доцент
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

**КОНКУРЕНТОСТІЙКІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
ПІДПРИЄМСТВ ЯК ЗАПОРУКА СТРАТЕГІЧНОГО
ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ**

У статті узагальнено поняття конкурентостійкість підприємства в контексті розвитку та реалізації господарського механізму. Дана визначення конкурентостійкість сільськогосподарського підприємства як запоруки стратегічного економічного розвитку

***Ключові слова:** конкурентостійкість, стратегія, економічний розвиток, конкурентоспроможність, економічний ефект.*

Постановка проблеми. В час швидкої трансформації національної економічної й господарської систем особливу увагу має збереження конкурентного потенціалу країни його економічної безпеки. Зміна складних економічних і соціальних умов формує новий механізм взаємодії та управління працею, ресурсами, капіталом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У ринковій системі господарювання, категорія «конкурентостійкість» є одними з ключових, оскільки в ньому виражаються економічні, науково-технічні, виробничі, організаційно-управлінські, маркетингові можливості не тільки окремого підприємства, галузі, але й економіки країни. Ці можливості реалізуються в товарах і послугах, що конкурують з аналогами як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку. Дослідженням конкурентостійкості займаються вчені досить довгий час, проте існує багато поглядів щодо конкуренції, і це поняття змінювалось в залежності від трансформаційних процесів в економіці, це насамперед: Гудзинський О.Д., Сімех Ю.А., Чернега В.В, Чорна М.В. Стехін В.В. Олейнікова Л.Г. Долгов Д. И. та інші. Але не дивлячись на плідну працю відомих науковців багато проблем ще залишається невирішеними.

Метою статті. В сучасних умовах зниження потенціалу стійкості національних економічних систем виникла необхідність у тих економічних суб'єктів, які діють в умовах конкурентної боротьби і формують свою конкурентостійкість в довготерміновій перспективі. Метою даної статті є визначення конкурентостійкості сільськогосподарських підприємств в результаті аналізу існуючих підходів до визначення даного поняття в умовах існуючих змін та економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «конкурентоспроможність» вперше було введено наприкінці 1970-х рр. М. Портером, який під конкурентоспроможністю вважав властивість товару, послуги, суб'єкта ринкових відносин виступати на ринку нарівні з присутніми там аналогічними товарами, послугами або конкуруючими суб'єктами ринкових відносин Згідно трактування М. Портера, поточна конкуренція формується під впливом загрози появи нових конкурентів, впливу постачальників і покупців, а так під впливом конкуренції з сторони товарів-замінників. В умовах таких змін факторів зовнішнього середовища, високого рівня невизначеності потрібна принципово нова по ідеології, структурі, змісту, а головне, людському ресурсу система управління виробництвом, яка здатна реагувати на зовнішні впливи, орієнтувати й адаптувати виробництво, залежно від конкурентного ринку [1-9].

У ринковій системі господарювання категорії «конкурентостійкість» і «конкурентоспроможність» є одними з ключових, тому що в них зображені економічні, науково-технічні, виробничі, організаційно-управлінські, маркетингові можливості не лише окремого підприємства, галузі, а й економіки країни. Ці можливості реалізуються в товарах і послугах, що конкурують з аналогами як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку. Розглянуті категорії характеризують систему державного й суспільного устрою країни, міру її здатності забезпечити стійкий динамічний розвиток економіки та пов'язаний із цим добробут суспільства. Конкурентостійкість підприємства можна визначити, як здатність підприємства не лише забезпечувати конкурентоспроможність, але й, підтримувати цей стан, як в умовах впливу негативних чинників, так і при трансформації загальної ситуації на даному сегменті ринку. Конкурентостійкість підприємства є комплексною економічною категорією, яка характеризує ефективність функціонування підприємства в умовах конкуренції [1].

Сільське господарство України є однією з провідних галузей економіки країни. Крім стабільного забезпечення населення країни якісним, безпечним, сільське господарство України здатне внести вагомий внесок у розв'язання світової продовольчої проблеми. Його потенціал виробництва значно перевищує потреби внутрішнього ринку. Ринок, як система товарно-грошових відносин, послідовно формується. Підприємства, об'єднання та організації аграрної сфери починають працювати в системі ринкових відносин на державному, регіональному і зовнішньоекономічному рівнях. Організаційні форми сільськогосподарських підприємств і об'єднань визначаються чинним законодавством України та класифікацією організаційно-правових форм господарювання, прийнятою Держстандартом України, з урахуванням особливостей аграрного сектору економіки та базуються на чинних законодавчих актах України і відповідних організаційно-методичних напрацюваннях. В результаті реалізації Указу Президента України “Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки” від 3 грудня 1999 р. здійснені організаційні заходи щодо реформування колективних сільськогосподарських підприємств на засадах приватної власності на землю і майно. На організаційній, територіальній та матеріальній основі колективних сільськогосподарських підприємств формуються сільськогосподарські підприємства, засновані на добровільних засадах на основі приватної власності на засоби виробництва і землю. При цьому досягається збереження цілісності майнових комплексів, раціональної організації сівозмін, соціальної сфери села,

підвищується зацікавленість працівників підприємств в ефективному використанні потенціалу господарств, насамперед земельних ресурсів. Найбільш ефективними організаційно-правовими формами господарювання, створеними відповідно до названого Указу Президента України, вважаються: приватні (приватно-орендні) підприємства, товариства з обмеженою відповідальністю, сільськогосподарські кооперативи, фермерські господарства.

Зараз наша країна здійснює перехід в нову епоху історії та отримує унікальний шанс побудувати нову Україну. Так Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 ухвалена «Стратегія сталого розвитку "Україна - 2020", яка визначає мету, вектори руху, дорожню карту, першочергові пріоритети та індикатори належних соціально-економічних, організаційних, політико-правових умов становлення та розвитку України. Головною метою Стратегії є це забезпечення сталого розвитку держави, проведення структурних реформ та, як наслідок, підвищення стандартів життя. Для цього, передусім, необхідно відновити макроекономічну стабільність, забезпечити стійке зростання економіки, створити сприятливі умови для ведення господарської діяльності [2].

Основними напрямками спрямування дії механізму конкурентостійкості сільськогосподарських підприємств як запоруки стратегічного розвитку національної економіки є як забезпечення конкурентоспроможного становища підприємства на ринку (підвищення ефективності використання конкурентного потенціалу, збільшення обсягів замовлень від існуючих споживачів, підвищення якості продукції, нарощення виробничих потужностей, стійке збільшення прибутку), так і забезпечення конкурентостійкості у просторі і в часі (надання переваг та забезпечення найтривалішого періоду утримання конкурентних позицій, життєдіяльності та стійкого розвитку підприємства, покращення його іміджу).

Важливим аспектом існування та розвитку підприємства у довгостроковій перспективі є здатність протидіяти факторам як зовнішнього, так і внутрішнього середовища підприємства, що можливо лише під час досягнення рівноважного стану. Таким чином, економічна безпека забезпечує підприємству спроможність протидії та реагування під час виникнення будь-яких порушень у діяльності підприємства, в той час як рівновага гарантує існування суб'єкта господарювання в часі.

Оскільки конкурентостійкість підприємства, за своєю сутністю, забезпечується його конкурентоспроможністю у довгостроковій перспективі навіть під впливом негативних факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, то її не тільки доцільно, але й необхідно

досліджувати враховуючи галузеві особливості сільського господарства. Так для різних сфер діяльності мають досить специфічні відмінності.

Підходи до розуміння поняття «конкурентостійкість підприємства»

Автор	Визначення поняття
Долгов Д.И., Григорьева О.В. [3].	Під стійкістю конкурентних позицій суб'єктів підприємницького бізнесу розуміється сохрняємость і відтворюваність параметрів якісної і кількісної визначеності цих позицій протягом фіксованого відрізка часу. Стійкість конкурентних позицій є самостійним конкурентною перевагою компаній.
Олейнікова Л.Г., Веницька Т.А. [4].	це комплексна економічна категорія, яка характеризує ефективність функціонування підприємства в умовах конкуренції у довгостроковому періоді, визначає реальну та потенційну здатність підприємства шляхом ефективного використання свого потенціалу виробляти та збувати конкурентоспроможні продукції підприємства.
Стехін В. В. [5].	це здатність виробничо-економічної системи забезпечувати конкурентні переваги протягом тривалого часу при відповідному рівні внутрішньої взаємодії.
Чернега В.В., Гудзинський О.Д., Гуренко Т.О. [6]	Можливість підприємства втримати свою нішу на ринку товарів та розширити її.
Кулагина Е.В. [7].	Суть визначення конкурентної стійкості підприємства полягає у здатності підприємства протистояти зовнішнім впливам на основі зміни якісних властивостей економічної ефективності шляхом підвищення доданої цінності, балансу ресурсів і процесів у перспективному розвитку підприємства.

Конкурентостійкість залежить від наявності конкурентних переваг у підприємства, його конкурентоспроможного потенціалу та конкурентоспроможності самого товару. Крім того, повинна бути забезпечена фінансово-економічна стійкість функціонування виробничої системи. Для досягнення конкурентостійкості підприємства важливим є

дотримання алгоритму дій щодо вибору зони господарювання та ніші ринку залежно від привабливості для виробника та споживача [7].

Оцінка конкурентостійкості, як правило, є процесом багатоступеневим і включає наступні етапи:

- 1) аналіз кондицій зовнішньої і внутрішньої середовища підприємства;
- 2) розробка або уточнення методичних рекомендацій з оцінки конкурентної стійкості;
- 3) експертна оцінка індексу конкурентостійкості;
- 4) визначення рівнів конкурентостійкості;
- 5) оцінка складових конкурентну стійкість економічної, фінансової, ринкової сталості;
- 6) розрахунок запасів різних видів стійкості;
- 7) відбір критеріїв для визначення рівня кожного виду стійкості;
- 8) комплексна оцінка всіх видів стійкості;
- 9) проведення практичних розрахунків на конкретному підприємстві.

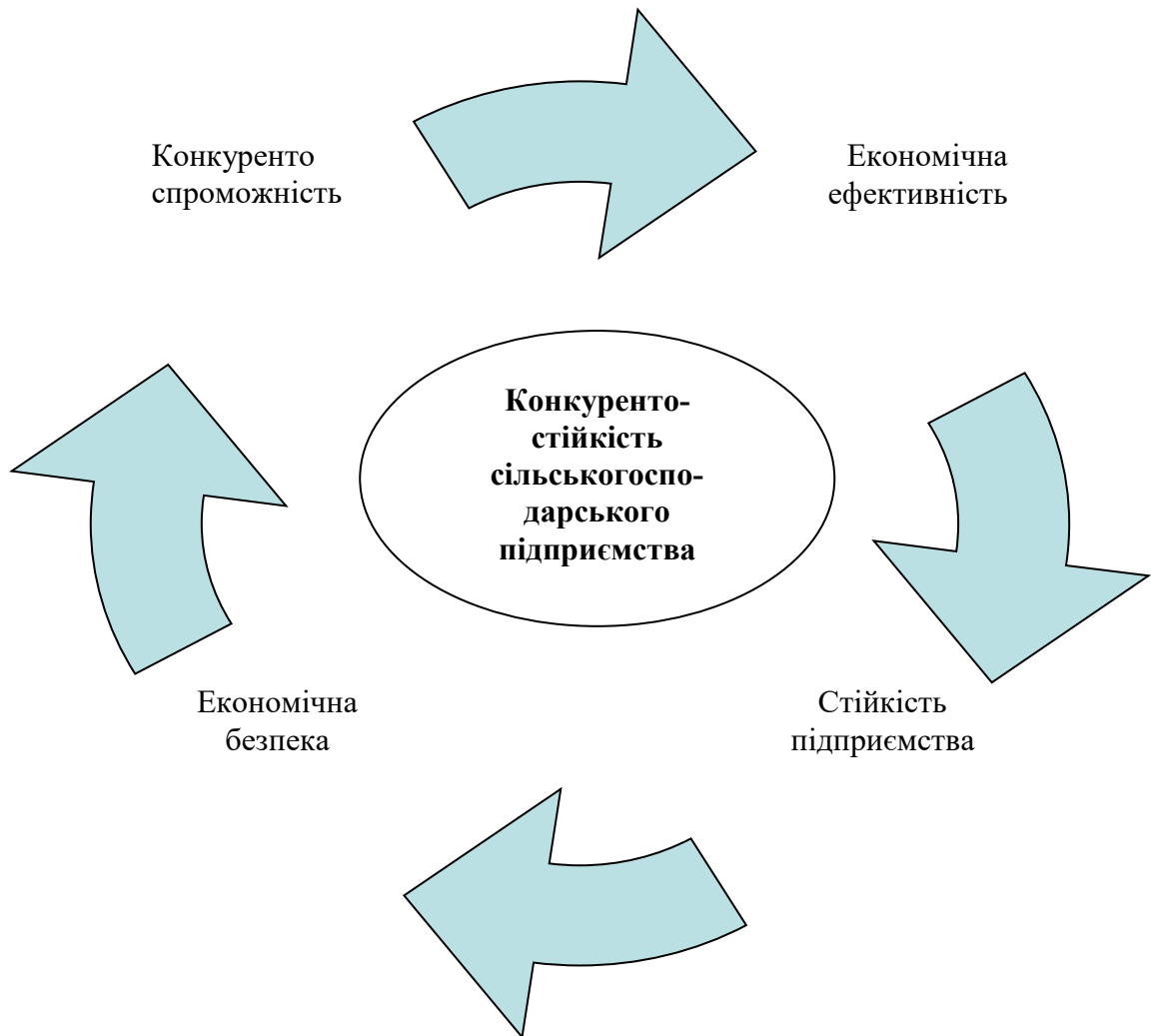
Метою аналізу конкурентостійкості підприємства в контексті аграрного сектора національної економіки України доцільно розглянути термін «стійкість». Саме поняття «стійкість» застосоване на аналізі поведінки систем у тому числі й сільськогосподарських. Найбільшою мірою воно відповідає проблемам вітчизняних підприємств зокрема і економічних систем у цілому. Стійкість сільськогосподарських систем у цілому ми розуміємо як здатність виконувати покладені на них функції при різних зовнішніх і внутрішніх змінах.

При цьому економічна стійкість структури і її удосконалення пов'язано з ускладненням елементів системи та засобу їх взаємодії. Втрата стійкості може стати причиною руйнування як окремого елементу структури, так і організації (системи) в цілому. Стійкість – це здатність повертатися в стан рівноваги після виведення з цього стану під впливом обурюючих впливів [8].

В економічній літературі виділяють різні види стійкості – фінансова, економічна, організаційно-економічна та ін. На нашу думку вдосконалення конкурентостійкості сільськогосподарських підприємств має ґрунтуватися на дотриманні основних критеріїв стратегічного розвитку, а саме:

- створення відповідної нормативно-правової бази, яка б регламентувала взаємодію суб'єктів у процесі функціонування державного сектору економіки;
- удосконалення основних типів і форм власності і відповідних секторів економіки;
- визначення економічних інтересів та соціальних стандартів;

- конкурентоспроможності, ефективності, фінансовому стані та оцінці ризику.

Складові конкурентостійкості сільськогосподарського підприємства

Аналіз потенціалу конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства дозволяє: позиціонувати підприємство на ринку; визначати резерви підвищення конкурентоспроможності; здійснювати вибір інноваційних стратегій. Потенціал конкурентостійкості підприємства повинен мати наступні властивості: - достатність для забезпечення конкурентостійкості і стратегічного розвитку; - адаптивність організаційної поведінки системи для забезпечення конкурентоспроможності та розвитку відповідно до змін зовнішнього середовища та науково-технічного прогресу; - стабільність, яка визначається технічним циклом і заданим періодом часу, тобто нормами і нормативами на певний період; - саморегулювання і саморозвиток відповідно до динаміки внутрішнього середовища в період інноваційних перетворень.

Результатом створення конкурентостійкості сільськогосподарського підприємства є:

- збереження та розвиток науково-технічної бази;
- забезпечення зайнятості населення, скорочення безробіття;
- розвиток і забезпечення соціальної стабільності;
- розвиток внутрішнього ринку і зростання ВВП;
- налагоджену правову систему;
- розвинену систему управління (менеджменту) на всіх рівнях ієрархії;
- прогресивних інформаційних та управлінських технологій;
- розвиток міжнародної стандартизації та інтеграції;
- високий рівень якості та надійності продукції;
- високу ефективність використання ресурсів;
- високі позиції в світовій ієрархії як результат оптимальної економічної політики держави.

В умовах ринкових відносин оцінка потенціалу конкурентостійкості набуває особливо важливе значення. По-перше, система управління здійснює формування потенціалу підприємства, раціональне його використання, поповнення та розвиток потенціалу як матеріального чинника підвищення ефективності виробництва. По-друге, потенціал підприємства є сукупністю динамічно пов'язаних локальних потенціалів, тобто можливостей підрозділів, які забезпечують успішне функціонування і розвиток підприємства. Зокрема, оцінка потенціалу конкурентостійкості підприємства необхідна для: - підвищення готовності менеджменту до роботи в умовах ринку за наявності конкуренції; - розробки заходів щодо підвищення конкурентоспроможності; - вибору підприємством партнерів для спільної діяльності; - залучення коштів інвестора у перспективне виробництво; - складання програми виходу підприємства на нові ринки збуту

Висновки. Конкурентоспроможність суб'єкта підприємницької діяльності відображає її відмінність від суперників стосовно до тривалого періоду часу, тобто має стратегічний характер. Сучасні реалії господарювання вимагають від сільськогосподарських підприємств проводити постійну діагностику їх фінансового стану, адже лише за умов дотримання рівноважного стану можливе економічне зростання підприємства. Нагальним на сьогоднішній день є конкурентостійкість сільськогосподарських підприємств, що враховує специфічні умови господарювання підприємств окремих галузей, відображує найбільш істотні чинники впливу на фінансово-економічні показники їх діяльності та дозволяє оперативно реагувати на можливі зміни ситуації у поточному

періоді й враховувати основні параметри розвитку підприємства на перспективу в умовах стратегічного економічного розвитку. На нашу думку конкурентостійкість сільськогосподарських підприємств як запорука стратегічного економічного розвитку є здатністю суб'єкта господарської діяльності діяти в умовах ринку, мати можливість, бажання та переваги до швидкого реагування в умовах змін соціально-економічного розвитку, адаптації конкурентних переваг, реалізації інноваційного потенціалу, утримання позицій стійкості на заданий період часу, з метою досягнення економічного зростання.

Бібліографічний список: 1. Портер М. Конкуренция.: учеб. пособие / М. Портер. – Москва: Вильямс, 2001. – 425 с. 2. Указ Президента України Про Стратегію сталого розвитку "Україна - 2020" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// zakon3. rada. gov.ua/laws/show/5/2015](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015) 3. Долгов Д.И., Григорьева О.В. Конкурентоустойчивость. основы управления конкурентоустойчивостью [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://econf.rae.ru/article/7878> 4. Олейнікова Л.Г. Особенности достижения экономической безопасности предприятий за помощью показателей конкурентоспособности та конкурентостійкості / Л.Г. Олейнікова, Т.А. Веницька / Проблемы теории та методологии бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2013. – Вип. 2 (26). – 245-253. 5. Стехін В.В. Конкурентостійкість підприємства як інтегратор конкурентоспроможності підприємств АПК / В.В. Стехін // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – № 1 (52). – 2012. Економіка, організація і управління підприємством 241-244. 6. Гудзинський О.Д. Управління формуванням конкурентоспроможного потенціалу підприємств / О.Д. Гудзинський, С.М. Судомир, Т.О. Гуренко. – К., 2010. – 212 с. 7. Кулагина Е.В. Повышение устойчивости предприятия в условиях конкурентной среды // Вестник АГТУ. – 2007. – № 3 (38). – С. 212–216. 8. Сімех Ю.А. Формування конкурентостійкості торговельних підприємств [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=953> 9. Чорна М.В. Конкурентостійкість підприємств: ознаки та умови виникнення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2009_1/zmist.files/_10.pdf

Пономарёва М.С. Конкурентоустойчивость сельскохозяйственных предприятий как залог стратегического экономического развития. В статье обобщено понятие конкурентоустойчивости предприятия в контексте развития и реализации хозяйственного механизма. Данное определение конкурентоустойчивости

сельскохозяйственного предприятия как залога стратегического экономического развития

Ключевые слова: конкурентоустойчивости, стратегия, экономическое развитие, конкурентоспособность, экономический эффект.

Ponomar'ova M.S. The competitiveness of agricultural enterprises as a key to strategic economic development. The concept of the enterprise competitiveness in the context of farm mechanism development and realization has been generalized. Under modern conditions of national economic systems stability potential decreasing there is a necessity to have such economic entities that would work in the competitive environment and form their competitiveness in a long - term perspective. The aim of the given article is to define the agricultural enterprises competitiveness as the result of the analyses of the existing approaches to the definition of the given concept under the conditions of existing changes and economic development. The analysis of the agricultural enterprise competitive potential allows giving the company the right stands at the market, determining the reserves of competitiveness increasing and making a choice of innovative strategies. The potential of the enterprises competitiveness must have the following features: sufficiency to provide competitiveness and strategic development; adaptability of the system organizational behavior to provide competitiveness and development according to environmental and scientific and technical progress changes; stability which is defined by technical cycle and the given period of time, that is by the rules and regulations for the certain period; self regulation and self-development according to the dynamics of the internal environment during the period of the innovative changes.

The competitiveness of the entrepreneurship entity reflects its difference from the rivals as for long-term period, i.e. it has strategic character. Modern realities of farming expect that the agricultural enterprises should conduct permanent diagnoses of their financial state, because only under the conditions of equilibrium the enterprise economic growth is possible. We think that the agricultural enterprises competitiveness as a key to strategic economic development is the ability of a business entity to work under market conditions, to have the abilities, desires and benefits to react quickly in the changing conditions of social and economic development, to be adaptable to the competitive benefits, innovative potential realization and it should hold the positions of stability during the given period of time in order to achieve economic growth.

Key words: competitiveness, strategy, economic development, innovative potential, economic effect.

